

ANÀLISI I COMPARATIVA DE LES VERSIONS DE LA RONDALLA «LA
MARE DELS PEIXOS» D'ENRIC VALOR

Inmaculada Vendrell Ferri
Universitat de València

1. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

A través d'aquesta investigació es pretén analitzar i comparar les versions que s'han realitzat en diferents formats i s'han dirigit a públics diferents de la rondalla «La Mare dels Peixos» d'Enric Valor. Aquesta anàlisi comparativa ens permetrà observar com els gèneres populars, pertanyents a la cultura oral, s'han transformat i modificat, a més, podrem veure com han evolucionat del gènere rondallístic al gènere infantil i l'audiovisual, majoritàriament, aquestes transformacions ocorren quan els gèneres d'àmbit oral passen directament a formar part del públic infantil, ja que en un inici aquests relats tenien com a públic tota la població, sense fer diferències d'edat.

Per dur a terme la investigació, hem partit d'una tria d'estudis previs que ens facilitaran a ubicar la terminologia del nostre treball, la qual presentarem més endavant en l'apartat 2. Pel que fa a les adaptacions de «La Mare dels Peixos» que hem utilitzat per a dur a terme aquest treball, les exposarem en l'apartat 3.2.2., on establirem i configurarem el nostre corpus de treball.

Si la finalitat principal d'aquesta investigació és analitzar i comparar les diferents versions en distints formats i que es dirigeixen a diferents públics de la rondalla «La Mare dels Peixos» d'Enric Valor, els objectius específics són, en primer lloc, revisar els principals estudis sobre la cultura popular, la literatura oral, el gènere rondallístic i les rondalles d'Enric Valor; en segon lloc, definir conceptes mitjançant la terminologia aportada als estudis consultats i, finalment, analitzar i comparar les diferents versions en distints formats que es dirigeixen a públics diferents.

2. LA TERMINOLOGIA APORTADA ALS ESTUDIS CONSULTATS

2.1 L'ESTUDI DEL FOLKLORE

Per introduir-nos en el gènere rondallístic cal començar pel concepte de cultura popular, Peter Burke ha considerat la cultura popular

com la cultura no oficial d'un col·lectiu, lligada a les classes socials baixes, un conjunt de significats, actituds i valors compartits, i la simbologia mitjançant les quals s'expressen aquestes (LLOPART, PRAT & PRATS: 1985, 15).

A més, la cultura popular és considerada com una manifestació de transmissió oral directa, a conseqüència es dona en espais reduïts, quedant lligada a un factor territorial. En relació amb aquest factor territorial, s'ha aplegat a les conclusions següents: per una part, com a conseqüència del caràcter oral de la cultura popular, la difusió ha produït diferents versions d'una mateixa manifestació; per una altra part, majoritàriament, la transmissió es produeix en l'àmbit familiar, però també es dona al carrer, i finalment, referent a la reproducció distingim les manifestacions de caràcter privat, de caràcter públic i els actes col·lectius (LLOPART, PRAT & PRATS: 1985, 58-59).

Continuant amb termes bàsics, l'etnopoètica designa «la part del folklore que s'ocupa de l'estudi d'aquelles formes de comunicació artística [...] que la gent crea, recrea i utilitza en els àmbits més diversos de la seua vida quotidiana» i el folklore significa el saber del poble (LORE > saber i FOLK > gent), està relacionat amb el saber dels avantpassats, amb els costums i supersticions de les societats anteriors. L'any 1966 Alan Dundes va modernitzar el concepte de folklore, considerava folk a qualsevol grup humà que tinguera un factor comú, ampliant el concepte incloent-lo en la societat urbana més moderna. El 1971 Ben-Amos defineix el concepte com «una forma de comunicació artística que es produeix al si d'un petit grup», aplegant a la conclusió que la rondalla és folklore. El folklore també s'ha considerat «aquella part “no oficial”, “no institucional” d'una cultura que permet transmetre els coneixements, els valors, les actituds, els sentiments i les creences que la gent té al marge de l'acció del poder o de les institucions vigents» (ORIOI: 2002, 11-33).

L'any 1962 es diferencia entre folklore i folklorisme, aquest últim té relació amb l'interès d'una societat per la cultura tradicional, la diferència entre ambdós termes rau en el fet que el primer concepte suposa continuïtat, és a dir, s'adapta de manera espontània als nous contextos, en canvi l'últim concepte suposa voluntat de continuïtat, és a dir, es manipu-

len els elements tradicionals segons els gustos i les necessitats del públic (ORIOI: 2002, 37).

2.2 L'ANÀLISI DE LES RONDALLES

La rondalla és un dels gèneres més importants de la narrativa folklòrica on s'exposen fets imaginaris que la societat percep com a no creïbles. És una narració de la literatura oral on els fets ocorren cronològicament lineals, és a dir, sense anacronismes, quedant excloses les manifestacions literàries que no tenen caràcter narratiu (BORJA: 2006, 15; LLUCH: 1988, 19).

Al llarg de la història, s'han pogut confondre diferents gèneres narratius de caràcter oral, com és el cas del mite, el conte i la rondalla. Pel que fa al mite, aquest és únic, no pot ocórrer d'altra manera i presenta un caràcter pessimista, solen ser tràgics, inspirant temor en l'auditori. En referència al conte, es mostren situacions impossibles com a situacions factibles, en aquest cas presenta un caràcter optimista, sempre són feliços. I finalment, situant-nos en la rondalla, narra fets que es consideren imaginaris, com el conte, però a diferència del conte aquest tipus de narració presenta un conjunt de simbologies que s'han recollit amb el pas dels anys (BETTELHEIM: 1999, 44; BORJA: 2006, 37; LLUCH: 1988, 19-20).

Seguint amb l'estudi de rondalles, l'any 1910 Antti Aarne va crear el primer catàleg de rondalles, on es van agrupar les diferents versions a tot arreu del món classificant-les per diferents aspectes, aquest va ser un índex universal que va facilitar els estudis de la rondallística. Posteriorment, va ser revisat per Stith Thompson i actualment es coneix el catàleg com al catàleg d'Aarne i Thompson, a aquest treball hem consultat els catàlegs d'Aarne i Thompson (1995) i de Camarena i Chevalier (1995) (BORJA: 2006, 17-19).

Pel que fa als tipus de rondalles, els més importants són: les rondalles meravelloses, els humans estan dotats de poders sobrenaturals i posseeixen objectes màgics; les rondalles d'animals, on els protagonistes són animals personificats, i les rondalles de costums, es mostren les formes de vida de la societat agrària i l'acció es desenvolupa per la propietat privada i els matrimonis, en aquest tipus no apareixen els elements màgics (LLUCH & SERRANO: 1995, 11-12).

Els trets més característics del gènere rondallístic són la seua transmissió per via oral i el seu caràcter anònim. El seu caràcter anònim es deu al fet que aquests tipus de relat pertanyen a la cultura oral d'un poble, és a dir, a causa de pertànyer a la cultura d'un poble, els seus autors són considerats simples recol·lectors, a conseqüència de pertànyer a la tradició oral, és un gènere que sempre pateix evolucions, ja que cada públic té diferents necessitats i el narrador realitza diferents versions mitjançant modificacions dels elements contextuals del moment narratiu. Un tret característic de la transmissió oral és l'ús de fórmules per encetar i finalitzar el relat, aquestes fórmules són fixes i impliquen l'abandonament del món real i l'aproximació a l'espai místic, *illo tempore*, fent que la narració assumisca la dimensió dels sentiments ancestrals, establint la narració en un espai on pot ocórrer qualsevol fet. Un altre aspecte rellevant de la literatura oral són els elements que intervenen la transmissió: el text, transmès pel contaire a través de la memòria oral amb la possibilitat de variació; el contaire, persona que transmet el text; el context sociocultural, la llengua, i l'auditori, ajuda al contaire amb interaccions. Una altra característica de les rondalles és la dualitat representada pel bé i el mal, ambdós valors es presenten de manera omnipresent plantejant el problema moral i l'elecció entre un i l'altre (BETTELHEIM: 1999, 14; LLUCH: 1988, 19-28; 2011, 76; LLUCH & SERRANO: 1995, 11-13).

Segons la proposta de Propp, les característiques pròpies del gènere rondallístic poden ser estudiades a partir de tres nivells: el codi de funcions, remet a un acte complementari i conseqüent, han de tenir incidència sobre la seqüència d'accions que apareguen i han de ser funcionalitat del fer, no del ser; el codi d'actants, personatges definits i considerats segons la seua actuació dins de la narració, i el codi d'actors, és el grup de personatges que s'han establert mitjançant una llista de trets comuns i trets que es diferencien (LLUCH: 1988, 53-56; PROPP & MÉLÉTINSKI: 1971, 35-105).

Pel que fa a les funcions dels contes, Propp afirma que les funcions són les parts constitutives dels contes meravellosos, i cal que s'aïllen per a poder classificar els contes a l'índex d'Arne i Thompson, una característica de les funcions és que sempre seguiran la mateixa successió, no tots

els contes presentaran totes les funcions, però mai es trencarà l'ordre de successió (PROPP & MÉLÉTINSKI: 1971, 33-35).

La proposta de Pilar Rubio Montaner a Propp podem resumir-la en els punts següents. Una funció fonamental en la rondalla de tipus meravellós és el combat-victòria, combat entre l'agressor i l'heroi, aquesta funció sols és superada pels herois, és el moment on el xic esdevé heroi, a aquesta funció també apareix el fals-herois, aquest intenta dur a terme la prova i acaba fracassant, després a través de males arts intentarà usurpar la victòria, durant aquesta funció l'heroi rep tota l'atenció de l'auditori, rep l'objecte màgic i aconsegueix la missió. L'altra és la malifeta, on es produeix el càstig de l'agressor, en algunes rondalles aquest és perdonat, desapareixent sense rebre el que mereix, però majoritàriament rep un càstig. D'aquesta manera, el conte arquetípic té l'estructura següent: 1. *Situació inicial*, 2. *Malifeta*, 3. *Prova*, 4. *Reacció*, 5. *Recepció d'un objecte màgic*, 6. *Tasca difícil*, 7. *Tasca aconseguida*, 8. *Càstig de l'agressor* i 9. *Matrimoni* (LLUCH: 1988, 56-57; PROPP & MÉLÉTINSKI: 1971, 37-74).

Pel que fa als actants, els membres de la família s'inclouen en la funció de *Situació inicial* i de vegades s'encarreguen de presentar els protagonistes; l'agressor porta a terme la *Malifeta* i de vegades l'*Engany*; el donant o l'auxiliar, és l'encarregat de posar a prova l'heroi, quan és superada, li entrega l'objecte màgic; personatge o objecte cercat, generalment, té aparició mínima; l'heroi apareix en totes les funcions; la víctima predomina en la funció de *Matrimoni* i en la d'*Allunyament*; el fals-heroi sols participa en les funcions enganyoses, quan és descobert sol rebre el *Càstig*; els actants de major presència són l'heroi i l'agressor, i l'heroi desenvolupa un paper doble de víctima-heroi (LLUCH: 1988, 58).

Per finalitzar amb les modificacions proposades per Pilar Rubio i Montaner a la de Propp, els actors que tenen poders extraordinaris o sobrenaturals són representats per una dualitat segons influeixen positivament o negativament en l'heroi (LLUCH: 1988, 59-60).

2.3 L'ADAPTACIÓ DE L'ESCRIT

El model oral es manté fins al segle XVII, al segle XIX s'inicia el procés de passar a paper, produint modificacions i fent que les rondalles formen part de la literatura per a infants, provocant una reducció del

gènere rondallístic i una davallada causada per un entorn que diferencia el món infantil del d'adults. Pel que fa al prestigi, aquesta descontextualització provoca la pèrdua del caràcter de folklore, el pas a l'escriptura és el canvi més radical que pateixen els gèneres orals.

L'any 1987, Walter Ong reflexiona sobre la societat que desconeix la lletra impresa i desconeix el recurs de difondre en paper, per aquest motiu es fa ús d'un ventall de mecanismes per ajudar a memoritzar la cultura literària i salvaguardar-la. Al discurs de les rondalles, el narrador segueix unes pautes per desenvolupar un tema central amb diverses seqüències; descriu els personatges senzillament i els seus oficis tenen un paper rellevant; l'estructura narrativa sol ser ternària, és a dir, formada per tres seqüències amb paral·lelismes que segueixen una línia cronològica sense anacronismes, i la lingüística, emprant estructures i mecanismes per a facilitar la memorització. En resum, a conseqüència de ser un gènere de transmissió oral, es té la necessitat d'eliminar informació irrellevant, com descripcions i sentiments (LLUCH: 2011, 77-81; ONG: 1987).

Com s'ha dit, el pas a l'escriptura del gènere rondallístic, un gènere oral, és el procés on el conte pateix més canvis. Quan la narració pertanyia a la literatura oral l'auditori desenvolupava una relació amb el contaire i aquest mitjançant l'ús d'elements no textuais facilitava l'atenció de l'auditori. En el conte oral el "text" estava format pels elements textuais i els no textuais, però amb el pas a l'escriptura s'han reduït a elements textuais (LLUCH: 1988, 31-32).

Però l'escriptura no és l'únic procediment que degrada el conte, altra degradació es produeix mitjançant les il·lustracions on la imatge proposada per l'il·lustrador plasma la seua idea, eliminant el desenvolupament de la nostra pròpia imaginació. Pel que fa al contaire, distingim tres tipus: aquell que exposa les rondalles sols emprant la veu, a través del patrimoni folklòric; aquell que té la finalitat d'estimular la lectura d'un col·lectiu emprant llibres físics, mitjançant la pedagogia, i aquell que a través de l'animació lúdica i del teatre té la finalitat de fer espectacle (BETTELHEIM: 1999, 67; BORJA: 2006, 33; LLUCH: 1988, 31-32; ONG: 1987, 11-13).

Tornant a la idea que els contes naixen en un espai i temps determinats i quan es transmeten a altres cultures es produeixen diferents va-

riants que van lligades al gran ventall de tradicions que hi ha arreu del món. En el cas de les versions que apleguen normalment als infants, es tracta de versions més simples i embellides que les originals, aquestes variants es mostren molt degradades, afectant el seu significat, ja que manquen de significats profunds, convertint els contes en un simple entreteniment superficial. Aquestes versions han sorgit com a conseqüència que la literatura infantil s'haja apropiat dels contes populars i rondalles, emprant-los per a educar als xiquets. Els infants, a través dels contes, tracten problemes quotidians que sorgiran al llarg de la seua vida, a més, els ajuden a conèixer la seua personalitat i el seu caràcter, mitjançant els diferents personatges els xiquets coneixen els diferents aspectes de la seua personalitat (ALBERO: 2004, 24-28; BETTELHEIM: 1999, 9-94).

Comptat i debatut, al llarg del temps les rondalles han patit modificacions, passant d'una societat que recollia els relats de manera oral a una societat que conserva la literatura de manera escrita, modificant el públic al qual es dirigeix, abans formava part d'una cultura oral i era heterogeni i variat, amb el pas a la cultura escrita es redueix a un públic infantil, però el folklore no s'adreça sols al públic infantil. L'any 1985 Josep Maria Pujol considera que la rondalla s'aproxima a una crisi causada pels canvis de la societat, a conseqüència d'aquests canvis el gènere s'ha descontextualitzat, passant a formar part dels mitjans de comunicació de masses, perdent el seu caràcter de folklore. En el cas d'Enric Valor, ha sigut capaç d'incloure a la cultura escrita trenta-sis rondalles amb gran valor folklòric i narratiu, és a dir, ha sabut conservar en l'escritura el caràcter de folklore a les rondalles (LLUCH: 1995, 18-22).

2.4 LES RONDALLES D'ENRIC VALOR

En el cas particular de les rondalles valorianes, Enric Valor des de nen va interactuar en una cultura oral, a través de la qual va conèixer les rondalles, transmeses en llengua valenciana quotidiana, i com a membre d'una cultura impresa assumeix la tasca de redactar-les literàriament amb intencions de: nacionalitzar-les, situant-les geogràficament a terres valencianes; descriure els paisatges valencians, i utilitzar un llenguatge popular però correcte, fent literatura del gènere rondallístic (LLUCH: 2011, 82-83).

Durant la seua infantesa va conèixer les rondalles, a través de la seua mare i Antònia Bernabeu. Entre els anys 1946 i 1974, va assistir a les tertúlies que es produïren a casa de Miquel Adlert i Noguerol, en les tertúlies va sentir parlar a Manuel Sanchis Guarnier, i per iniciativa d'aquest Enric Valor va començar a redactar les rondalles i l'any 1950 van començar a ser publicades per l'editorial Torre. Mitjançant l'escriptura, Enric Valor ha recopilat les rondalles de tradició popular facilitant la preservació de la memòria col·lectiva (CASANOVA & VALERO: 2012, 35-36; SERRANO: 1995).

Un dels objectius de Valor en el procés de literaturitzar les rondalles és situar-les geogràficament en terres valencianes, i com a conseqüència un tret característic de l'autor és aprofitar la funció de desplaçament per descriure meticulosament les terres per on passen els herois, provocant que el públic tinga un coneixement del paisatge on es desenvolupa l'acció, els personatges valorians tenen un esperit viatjador, l'inici de moltes rondalles ve marcat per l'abandonament del domicili familiar per part de l'heroi, són viatges que impliquen la maduració del nostre protagonista. Una altra característica de Valor afecta el personatge la princesa, ja que aquest desenvolupa un paper més actiu que en Propp, ocupa les esferes pròpies de l'heroi i no sempre és l'objecte cercat (BORJA: 2006, 109-113; LLUCH: 1988, 57-58).

Finalment, cal considerar els trets propis de les rondalles meravelloses de Valor: l'espectre de les funcions va des de les quasi imprescindibles i les innecessàries, totes les funcions s'utilitzen; els contes tenen caràcter poc violent, com a manca de violència sovint l'agressor no rep el càstig; la prova, la reacció i la recepció de l'objecte màgic són les funcions més importants; l'heroi de vegades té el paper de víctima, i els actors són personatges pobres o humils (LLUCH: 1988, 60-61).

D'acord amb les catalogacions establertes per Carme Oriol i Josep Maria Pujol (2003), Jaume Albero (2004) i Rafael Beltran (2007), la rondalla «La Mare dels Peixos» és un conte híbrid entre la rondalla «La serp de set caps», catalogada amb el codi ATU300 segons l'índex d'Arne, Thompson i Uther, i la rondalla «Els bessons» catalogada amb el codi ATU303, la primera part de la rondalla segueix l'esquema

ATU303 i la segona part seguirà l'esquema ATU300 (ALBERO: 2004, 82-89; BELTRAN: 2007, 586).

3. METODOLOGIA I CORPUS DE TREBALL

3.1 METODOLOGIA

Ubicada la terminologia del nostre treball, és a dir, els conceptes de la cultura popular, l'etnopoètica, el folklore, el folklorisme, la rondalla, els catàlegs de rondalles, les versions a la literatura infantil, les intencions d'Enric Valor i la catalogació de «La Mare dels Peixos», establirem el nostre marc metodològic, el qual s'ha basat en l'estudi de Gemma Lluch (2010). El marc metodològic d'aquest treball és l'anàlisi discursiva comparativa. Mitjançant aquest mètode, contrastarem la versió, considerada l'original per la crítica, de «La Mare dels Peixos» amb les diferents adaptacions

Per encetar el mètode comparatiu ens centrarem en els estudis previs que tracten en concret la rondalla «La Mare dels Peixos», com s'ha classificat als catàlegs de rondalles i quines funcions, actants i actors apareixen en les rondalles.

Seguidament, es dura a terme l'anàlisi del corpus: en primer lloc, compararem el text de les diferents adaptacions de «La Mare dels Peixos» contrastant les diferències i coincidències que trobem; en segon lloc, analitzarem les funcions i els actants i actors que les duen a terme, en aquest cas també ho compararem entre les diferents versions; a continuació, analitzarem dos àmbits de les rondalles valencianes d'Enric Valor que eren molt rellevants per a l'autor: el lèxic recollit en les versions que presenten glossari i els paisatges que es mostren a cada adaptació, i finalment, contrastarem les il·lustracions que presenten cadascuna de les adaptacions de «La Mare dels Peixos» i analitzarem què transmeten i si són utilitzades per a substituir algun fragment de text.

3.2 CORPUS DE TREBALL

3.2.1 RESUM DELS ESTUDIS DE «LA MARE DELS PEIXOS»

Com ja hem dit, Carme Oriol i Josep Maria Pujol (2003, 75-83), Jaume Albero (2004, 82-89) i Rafael Beltran (2007, 586) han considerat que «La Mare dels Peixos» és un conte híbrid, entre «Els bessons» i «La

serp de set caps». Per analitzar ATU 300 i ATU 303 hem consultat Aarne i Thompson (1995), Camarena i Chevalier (1995), Jaume Albero (2004) i Rafael Beltran (2007).

Després de consultar els diferents estudis, hem considerat que «La Mare dels Peixos» es pot resumir en huit episodis:

I. *L'origen dels bessons*. Jaume i Jordina feia anys que estaven casats, però no havien tingut fills. Jaume, un dia de pesca, va trobar a la Mare dels Peixos, aquesta li va dir que alimentara amb els seus caps a la seua dona, la seua gossa i la seua euga, i que plantara les seues dues cues a l'hort de llimeres.

II. *L'origen dels bessons i els seus gossos*. Després d'un temps, van nàixer dos xiquets, dos gossos i dos poltres, i a l'hort van créixer dues espases.

III. *Els objectes com senyal de vida*. Anys després, Jaumet té la necessitat de veure món i trobar una muller. Jaumet agafa una espasa de l'hort i avisa al germà si li ocorre alguna cosa dolenta l'espasa enviarà una senyal.

IV. *El sacrifici i el drac*. A Castalla hi ha un drac de set caps que té amenaçat al poble. Per a evitar que el drac entrara al poble es sortejava cada quinze dies una persona per ser entregada al drac amb la finalitat que aquest se la menjarà. Aquest mes havia tocat en sorteig la filla del duc. El duc per evitar la mort de la seua filla va fer una crida, qui matara al drac es casaria amb aquesta.

V. *El combat, les llengües i l'impostor*. Jaumet sense conèixer la crida del duc, es va creuar amb el drac i li va tallar els set caps amb l'espasa màgica, després li va tallar les set llengües, les quals va guardar. Un forner es va creuar amb el drac mort i va agafar els set caps per presentar-los al palau del duc, quan va aplegar al palau va afirmar ser l'heroi que havia mort el drac i el duc li va dir que es casaria amb la seua filla.

VI. *El reconeixement*. Abans que es produirà el matrimoni entre la filla del duc i el forner, el heroi vertader, Jaumet va deixar al descobert que el forner era un fals heroi, ja que ell era el que havia donat mort al drac i tenia les set llengües que faltaven als set caps.

VII. *La transformació per una bruixa*. Jaumet es va casar amb la filla del duc. Un temps després Jaumet va voler recórrer món i va entrar en un casalici, on una bruixa d'aigua el va encantar convertint-lo en pedra.

VIII. *El germà cast i el desencisament*. Joan Batiste va anar a l'hort de les llimeres i va veure que l'espasa seua estava rovellada, aquest fet significava que Jaumet es trobava en perill i va decidir buscar al seu germà. Al arribar al palau ducal es confós amb Jaumet per la muller d'aquest. Joan Batiste va trobar el casalici, li va tallar el cap a la bruixa d'aigua i finalment va desencantar el seu germà. Després se'n va tornar a Dénia on va seguir amb la seua vida.

3.2.2 LES DIFERENTS VERSIONS

Les adaptacions de «La Mare dels Peixos» que hem emprat per dur a terme aquest treball són les que hem recollit a la taula 1.

Taula 1. Les diferents adaptacions

CODI	ANY	AUTOR	TÍTOL	EDITORIAL	FORMAT
VA1975	1975	Enric Valor	<i>Obra literària completa</i>	Gorg	Llibre
VA1987	1987	Enric Valor	<i>Rondalles valencianes</i>	Bullent	Llibre
VA1992	1992	Enric Valor i Rosa Serrano	<i>Rondalles valencianes</i>	Tàndem	Llibre
VA2000	2000	Enric Valor	<i>Toni Mestre conta: La Mare dels Peixos</i>	Bullent	CD
VA2007	2007	Enric Valor	<i>La Mare dels Peixos</i>	Bullent	Llibre
VA2017	2017	Enric Valor i Jordi Raül Verdú	<i>La Mare dels Peixos</i>	Bullent	Llibre
VI2019	2019	Felipe Villaplana	<i>La Mare dels Peixos</i>	Catacric, catacraç	Audio-visual

Concretament:

VA1975: VALOR, Enric (1975): «La Mare dels Peixos», dins de Enric Valor, *Obra literària completa*, vol. I, (1975), València, Editorial Gorg. Aquesta versió s'ha considerat l'original, la qual presenta els següents paratextos interns: un pròleg escrit per Manuel Sanchis Guarner, un estudi introductori a cura de Rafael Ll. Ninyoles i un prefaci a mans

del propi autor, Enric Valor. Gràcies a aquests paratextos podem afirmar que aquesta obra pertany a un circuit de consum, ja que els paratextos no van dirigits a cap intermediari, sinó es dirigeixen directament al lector que té a mans aquest volum, a més, al final de cada rondalla s'ha indicat entre parèntesis en quina localitat ha sigut recollida. Aquesta edició de les rondalles està formada per dos volums, en referència en el primer volum, on es troba «La Mare dels Peixos» s'han recopilat un total de quinze rondalles de temàtica meravellosa.

VA1987: VALOR, Enric (1987): «La Mare dels Peixos», dins d'Enric Valor, *Rondalles valencianes*, vol. 1, (1987), Picanya, València, Bullent. Aquest volum és el primer d'una col·lecció formada per les trenta-sis rondalles agrupades en huit volums. En aquesta edició no apareix cap pròleg, però a cada volum apareix un paratext a la contraportada del llibre, on es presenta breument a Enric Valor i a les seues Rondalles valencianes. Altre paratext que trobem, com a conseqüència de l'objectiu que tenia l'autor en utilitzar un lèxic popular però correcte en valencià, se li ha donat molta importància al vocabulari, així que al final de cada volum apareix un glossari amb vocabulari recollit de les rondalles que apareixen al volum corresponent. A més, en relació als paratextos en aquesta col·lecció a l'inici de cada rondalla hi ha una portada amb una il·lustració i entre parèntesi s'ha indicat en quina localitat s'ha arplegat. Pel que fa al volum on es troba «La Mare dels Peixos» s'han recollit un total de quatre rondalles.

VA1992: VALOR, Enric (1992): «La Mare dels Peixos», dins de Enric Valor *Rondalles valencianes*, vol. 1, (1992), València, Tàndem, col. *Rondalles valencianes d'Enric Valor*, adaptació de Rosa Serrano. Aquestes adaptacions, a cura d'Enric Valor i Rosa Serrano de les rondalles, han configurat una col·lecció de huit volums on s'han recollit les trenta-sis rondalles de l'autor, en el cas de «La Mare dels Peixos» apareix al primer volum junt amb altres tres rondalles. La col·lecció, amb el títol *Rondalles Valencianes d'Enric Valor*, no presenta cap tipus de paratextos en els seus volums, però hi ha una obra complementària pertanyent a aquesta col·lecció, *Noves lectures de les rondalles valencianes* escrita per Gemma Lluch i Rosa Serrano (1995), es tracta d'un llibre dirigit als docents per a introduir les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor al circuit escolar.

VA 2000: VALOR, Enric (2000): *Toni Mestre conta: La Mare dels Peixos*. [CD d'àudio], Picanya, València, Bullent, veu de Toni Mestre. A diferència de les altres adaptacions ja comentades, aquesta versió de «La Mare dels Peixos» es troba en format de CD d'àudio. Aquesta col·lecció amb format de CD consta de tres rondalles: «La rabosa i el corb», «Comencilda, Secundina i Acabilda» i «La Mare dels Peixos». Els paratextos d'aquest format informen que és una producció de Toni Mestre, Paco Muñoz i Edicions Bullent i la narració té una durada de 48 minuts aproximadament i es troba fragmentada en 10 pistes d'àudio.

VA2007: VALOR, Enric (2007): *La Mare dels Peixos*, Picanya, València, Bullent, il·lustracions de Dani Cruz. L'adaptació de «La Mare dels Peixos» forma part d'una col·lecció molt atractiva per als infants, ja que es presenta en unes dimensions més grans que les altres versions i a més es tracta d'una adaptació il·lustrada per Dani Cruz a color. En aquesta col·lecció s'han recollit cinc títols de les Rondalles valencianes d'Enric Valor: «La Mare dels Peixos», «Joan-Ratot», «La rabosa i el corb», «Història d'un mig pollastre» i «Comencilda, Secundina i Acabilda». Aquesta col·lecció no presenta cap paratext, però a la portada interior s'ha indicat on s'ha arreglat cada rondalla.

VA2017: VALOR, Enric (2017): *La Mare dels Peixos*, Picanya, València, Bullent, col. Primeres Rondalles d'Enric Valor, adaptació de Jordi Raül Verdú, il·lustracions de Priscila Arándiga. Seguint amb la línia de les versions il·lustrades, l'adaptació de «La Mare dels Peixos» a càrrec de Jordi Raül Verdú correspon a una col·lecció que també sembla molt atractiva per al públic infantil, tot i no presentar-se en un format de dimensions tan grans com VA2007, totes les pàgines es presenten il·lustrades a tot color per la il·lustradora Priscila Arándiga. A la contraportada, trobem un paratext que mostra l'argument de la rondalla «La Mare dels Peixos» i fa una breu presentació de l'autor Enric Valor, de Jordi Raül Verdú, encarregat de l'adaptació, i de la il·lustradora Priscila Arándiga. En referència a la col·lecció, es presenta sota el títol *Primeres Rondalles d'Enric Valor*, en la qual s'han recollit vint-i-quatre rondalles valencianes.

VI2019: VILLAPLANA, Felipe (2019): *La Mare dels Peixos*, À Punt, *Catacric, Catacrac*. En el cas d'aquesta versió s'ha emprat un format

molt innovador, l'audiovisual. En aquest format s'han adaptat un total de vint-i-sis rondalles d'Enric Valor El fet de presentar-se en un format audiovisual no ha implicat que no hi hagen paratextos, ja que a la web d'À Punt, el programa *Catacrac*, *Catacrac* ha compartit un breu text sobre l'argument de cada rondalla.

4. ANÀLISI DEL CORPUS

Hem partit de la versió VA1975, considerada l'original, per tant l'emprarem com a punt de referència de l'anàlisi i totes les versions seran comparades amb aquesta.

En primer lloc, farem el contrast textual de les diferents versions; en segon lloc, analitzarem les funcions i els actants i actors que les duen a terme; després, comentarem aspectes relacionats amb els glossaris que presenten algunes de les versions que hem estudiat; en quart lloc, recollirem els paisatges propis de la geografia valenciana i, finalment, analitzarem les il·lustracions de les versions que en presenten.

4.1 CONTRAST TEXTUAL DE «LA MARE DELS PEIXOS»

Pel que fa al text de les diferents versions, hem comparat totes les versions amb VA1975, contrastant les diferències i coincidències que trobem entre aquests textos.

En el cas de VA1987, el text és completament idèntic al de VA1975, és a dir, se segueix paraula per paraula respectant tots els signes de puntuació que hi ha sense introduir cap modificació.

En el text de VA1992 hem observat que s'han produït modificacions del text, ja que, com ja hem dit, es tracta d'una adaptació dirigida a un públic juvenil. Al llarg d'aquesta versió el text ha quedat reduït, moltes accions o diàlegs han sigut eliminats, però aquestes modificacions no han afectat a l'argument narratiu.

En VA2000, també s'han modificat molts fragments, ja que es tracta d'una versió en format CD d'àudio dirigida a infants, per tant s'ha preferit fer més senzill el text per a facilitar la seua comprensió, però cal destacar que aquestes innovacions no han afectat l'argument. En molts dels diàlegs contats per la veu del narrador de manera indirecta s'ha pre-

ferit utilitzar la veu dels personatges i mostrar els diàlegs de manera directa amb la finalitat que la narració siga més fluida.

Referent a VA2007, tot i ser una versió dirigida als infants, ja que es tracta d'un àlbum il·lustrat, no ha modificat el text original, per tant es tracta d'un text idèntic a l'original, però amb un format amb una il·lustració a cada dues pàgines, quedant sempre el text a la part esquerra del conte i la il·lustració a la part dreta.

En el text VA2017, per una part, alguns fragments s'han eliminat, tal com veiem que es tracta d'una adaptació i, per una altra part, altres fragments s'han resumit, aquestes omissions i sinopsis s'han realitzat pel fet que es tracta d'una versió dirigida a infants i s'ha simplificat el text per a facilitar la seua comprensió.

En el cas de VI2019, es tracta de la versió que més ha reduït el text, però cal destacar que en tractar-se d'un format en audiovisual, aquestes modificacions no afecten l'argument, ja que de vegades les imatges tenen la capacitat de substituir el text.

Taula 2. Codi textual

CODI TEXTUAL	VA1987	VA1992	VA2000	VA2007	VA2017	VI2019
Idèntic a l'original	√	-	-	√	-	-
Modificació textual	-	√	√	-	√	√
Modificació públic	-	√	√	√	√	√
Modificació formats	-	-	√	-	-	√

4.2 ANALISI DE LES FUNCIONS DE «LA MARE DELS PEIXOS»

En aquest apartat analitzarem les funcions que apareixen a les diferents versions de la rondalla «La Mare dels Peixos» que realitzaran els diferents actants i actors. Per analitzar les funcions hem seguit l'esquema establert a l'apartat 3.2.1. de huit episodis de la rondalla «La Mare dels

Peixos», cadascun dels quals representa una funció diferent. Com ja hem dit, a les versions on s'ha modificat el text no s'ha vist afectat l'argument, per tant a totes les versions s'han dut a terme les huit funcions establertes, però en el cas de VA1992, VI2019 en l'episodi VIII veiem certes modificacions. A VA1992, no es parla del fet que Joan Batiste rebutge la proposta de casar-se amb la filla d'un cortesà i esdevenir cavaller. I a VI2019, en cap moment Joan Batiste aplega a Castalla i al castell del duc de les Dues Aigües, per tant mai coneix a la muller del seu germà ni és confós amb ell, a més Joan Batiste no li talla el cap a la bruixa, simplement és immobilitzada pel gos i quan Joan Batiste desencantar a totes les estàtues de pedra la bruixa es converteix en aigua. I pel que fa al final de la rondalla, la rondalla acaba quan Joan Batiste desencanta a les estàtues i la bruixa desapareix, no es parla del fet que Joan Batiste torne a Dènia i es case amb una veïna rebutjant la proposta de casar-se amb la filla d'un cortesà i esdevenir cavaller.

Taula 3. Codi funcions

CODI FUNCIONS	VA1987	VA1992	VA2000	VA2007	VA2017	VI2019
I. <i>L'origen dels bessons</i>	√	√	√	√	√	√
II. <i>L'origen dels bessons i els seus gossos</i>	√	√	√	√	√	√
III. <i>Els objectes com a senyal de vida</i>	√	√	√	√	√	√
IV. <i>El sacrifici i el drac</i>	√	√	√	√	√	√
V. <i>El combat, les llengües i l'impostor</i>	√	√	√	√	√	√
VI. <i>El reconeixement</i>	√	√	√	√	√	√
VII. <i>La transformació per una bruixa</i>	√	√	√	√	√	√
VIII. <i>El germà cast i el desencisament</i>	√	-	√	√	√	-

4.3 LÈXIC I PAISATGES VALENCIANS EN «LA MARE DELS PEIXOS»

Com ja s'ha dit, per a Enric Valor en el moment que recull les rondalles populars que ha conegut al llarg de la seua vida té diferents intencions, una d'elles és utilitzar un llenguatge popular però correcte, per

aquest motiu l'autor considera que els glossaris són una clau important en les seues rondalles. Les versions que presenten glossaris, són VA1987, VA1992 i VI2019, però cada versió ho ha fet de manera diferent.

En el glossari recollit a VA1987 s'han recollit paraules, locucions, modismes i frases fetes de les quatre rondalles que s'han recollit en aquest volum, «El llenyater de Fortaleny», «Les velletes de la Penya Roja», «La Mare dels Peixos» i «El patge Saguntí», en aquest glossari s'han donat a cada paraula, locució, modisme o frase feta una breu definició o un sinònim per facilitar la comprensió del lector (VA1987: 126-131). El glossari de VA1992, com ja hem dit a l'apartat III.2.2, s'ha recollit en una obra complementària Noves lectures de les rondalles valencianes. El vocabulari recopilat en aquest volum complementari ha seguit una classificació formada per quatre categories: substantius, adjectius, verbs i expressions (LLUCH & SERRANO 1995: 54-55 i 125-155). Finalment, en VI2019, tot i que es tracta d'un format audiovisual, també s'ha recollit una mena de glossari, ja que al llarg de la rondalla apareix al cantó esquerre inferior uns cartells amb el lèxic que han considerat destacar, aquests cartells van apareixent a mesura que sorgeixen les paraules en el relat del narrador o en els diàlegs dels personatges.

Enric Valor a més de tenir intencions d'utilitzar un llenguatge popular però correcte, també ha tingut intencions de descriure els paisatges valencians, per tant, podem veure en les diferents versions el nom de localitats pròpies de les terres de València.

Taula 4. Codi Paisatges

CODI PAISATGES	VA1975	VA1987	VA1992	VA2000	VA2007	VA2017	VI2019
Dénia	√	√	√	√	√	√	√
Costa de Xàbia	√	√	-	√	√	-	-
Montgó	√	√	-	√	√	-	-
Cap de Sant Antoni	√	√	√	√	√	-	-
Badia de Xàbia	√	√	√	-	√	-	-
Cap de Sant Martí	√	√	-	√	√	√	-
Illa del Portitxol	√	√	-	√	√	√	√
Cap de la Nau	√	√	-	√	√	√	√
Cala Granadella	√	√	√	-	√	-	√
Cocentaina	√	√	-	√	√	√	-

Carrascar d'Alcoi	√	√	√	√	√	√	-
Port de l'Aigueta Amarga	√	√	√	√	√	√	-
Biscai	√	√	-	√	√	-	-
Onil	√	√	√	√	√	√	-
Pego	√	√	√	√	√	-	-
Vall de Gallinera	√	√	-	√	√	-	-
Castalla	√	√	√	√	√	√	-

4.4 IL·LUSTRACIONS A «LA MARE DELS PEIXOS»

A continuació, passarem a analitzar les versions que presenten il·lustracions, és a dir, ens centrarem en VA1987, VA1992, VA2007, VA2017 i VI2019, aquest últim en format audiovisual. Com ja hem dit, VA1987 i VA2007 no són adaptacions, sinó que es tracta del mateix text que presenta l'original, en canvi, a VA1992, VA2007, i VI2019 es tracta d'adaptacions dirigides a un públic infantil, consegüentment, part del text ha sigut omès, en el cas d'aquestes últimes versions, en alguns casos s'han emprat les il·lustracions per cobrir la mancança produïda amb l'omissió de certs fragments.

En referència a VA1987, les il·lustracions són escasses, sols hi ha huit il·lustracions, inclosa la il·lustració de la portada de la rondalla, aquestes són en blanc i negre i no han substituït el text.

Referent a VA1992, hi ha tres il·lustracions, incloent la il·lustració de portada de la rondalla, totes elles són en blanc i negre i tampoc substitueixen el text.

Pel que fa a VA2007, com es tracta d'un àlbum il·lustrat, cada pàgina és acompanyada per una il·lustració, en aquesta versió totes les il·lustracions són a color, sent un total de vint-i-dues il·lustracions incloent la il·lustració de la portada interior i la portada i contraportada exterior, en aquest cas tampoc substitueixen el text.

Com veiem a VA2017, també es tracta d'una versió il·lustrada amb un total de vint-i-una il·lustracions a color, incloent la il·lustració de la portada exterior i la de la portada interior, en aquest cas tampoc s'ha substituït el text.

Finalment, pel que fa a VI2019, com es tracta d'un format en audiovisual, s'han mostrat il·lustracions infinites a color, les quals de vega-

des han substituït el text de l'argument, sobretot en els casos de descripcions.

Taula 5. Codi il·lustracions

CODI IL·LUSTRACIONS	VA1987	VA1992	VA2007	VA2017	VI2019
Núm. il·lustracions	8	3	22	21	Infinites
Les il·lustracions acompanyen text	√	√	√	√	-
Les il·lustracions substitueixen el text	-	-	-	-	√
Il·lustracions en blanc i negre o en color	Blanc i negre	Blanc i negre	Color	Color	Color

5. CONCLUSIONS

Revisats els diferents estudis sobre la cultura popular, la literatura oral, el gènere rondallístic, les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor i «La Mare dels Peixos» hem definit els conceptes corresponents a aquests àmbits per a dur a terme l'anàlisi i comparativa de les diferents versions de «La Mare dels Peixos». A partir de les dades obtingudes hem arribat a les següents conclusions:

1. L'argument narratiu de les rondalles analitzades no s'ha vist afectat, tot i les modificacions textuals que s'han introduït en les diferents adaptacions.

2. Generalment, els fets s'organitzen en les mateixes funcions en totes les adaptacions sense veure's afectat l'argument. En els casos on s'ha modificat alguna funció no ha interferit en l'argument.

3. La majoria de les adaptacions nomenen la majoria dels paisatges que apareixen en la versió original. Els pocs casos que no ho fan,

n'inclouen els més característics de la zona on ocorren els fets, com la costa de Dènia.

4. Majoritàriament, les il·lustracions acompanyen el text, però en el cas de la versió en format audiovisual gran part del text s'ha substituït per les il·lustracions, especialment a les descripcions.

5. Les versions amb format llibre s'assemblen més a la versió original, en canvi, les versions amb format de CD d'àudio i d'audiovisual han sofert més innovacions.

6. A pesar que totes les versions presenten diferències entre elles, podem afirmar que totes elles han mantingut l'essència de la rondalla original.

BIBLIOGRAFIA

- AARNE, Antti & Stith THOMPSON (1995): *Los tipos del cuento folklórico: una clasificación*, Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia.
- ALBERO, Jaume (2004): *Les rondalles meravelloses i llegendes d'Enric Valor*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BELTRAN, Rafael (2007): *Rondalles populars valencianes: Antologia, catàleg i estudi dins la tradició del folklore universal*, València, Universitat de València.
- BETTELHEIM, Bruno (1999): *Psicoanàlisis de los cuentos de hadas*, Barcelona, Crítica.
- BORJA I SANZ, Joan (2006): *La narrativa oral: Rondalles i llegendes en l'imaginari col·lectiu contemporani*, Alacant, Universitat d'Alacant.
- CAMARENA, Julio & Maxime CHEVALIER (1995): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español: cuentos maravillosos*, Madrid, Gredos
- CASANOVA, Emili & Luís R. VALERO (2012): *Enric Valor: Lingüista, novel·liste i rondaller*, Païporta, València, Denes.
- LLOPART, Dolors, Joan PRAT & Llorenç PRATS (1985): *La cultura popular a debat*, Barcelona, Alta Fulla.
- LLUCH, Gemma (1988): *De princeses i herois: La rondallística meravellosa d'Enric Valor*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.

- (2010): «Les lectures de les rondalles d'Enric Valor», dins Cantó, V. Et al. (eds.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmica Valenciana de la Llengua, p. 61-71.
- (2011): «L'adaptació de les rondalles al lector infantil: un text, diferents finalitats», dins Gemma Lluch i Josep M. Baldaquí, *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, (2011), Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 75-94.
- (2013): *La lectura en català per a infants i adolescents. Història, investigació i polítiques*, Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- LLUCH, Gemma & Rosa SERRANO (1995): *Noves lectures de les rondalles valencianes*, València, Tàndem, col. Rondalles valencianes d'Enric Valor.
- LLUCH, Gemma & Caterina VALRIU (2013): *La literatura per a infants i joves en català. Anàlisi, gèneres i història*, Alzira, Bromera, p. 15-79.
- ONG, Walter J. (1987): *Oralidad y escritura: tecnología de la palabra*, México, Fondo de cultura económica lengua y estudios literarios.
- ORIOI, Carme (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes de folklore en la cultura catalana*, Valls, Cossetània Edicions.
- ORIOI, Carme & Josep Maria PUJOL (2003): *Índex tipològic de la rondalla catalana*, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Departament de Cultura.
- PROPP, Vladimir & E. MÉLÉTINSKI (1971): *Morfología del cuento; seguida de Las transformaciones de los cuentos maravillosos y de El estudio estructural y tipológico del cuento de E. Méletinski*, Madrid, Editorial Fundamentos.
- SERRANO, Rosa (1995): *Enric Valor, converses amb un senyor escriptor*, València, Tàndem.
- VALOR, Enric (1975): «La Mare dels Peixos», dins de Enric Valor, *Obra literària completa*, vol. I, (1975), València, Editorial Gorg.
- (1987): «La Mare dels Peixos», dins de Enric Valor, *Rondalles valencianes*, vol. 1, (1987), Picanya, València, Bullent.

- (1992): «La Mare dels Peixos», dins de Enric Valor *Rondalles valencianes*, vol. 1, (1992), València, Tàndem, col. Rondalles valencianes d'Enric Valor, adaptació de Rosa Serrano.
 - (2000): *Toni Mestre conta: La Mare dels Peixos*. [CD d'àudio], Picanya, València, Bullent, veu de Toni Mestre.
 - (2007): *La Mare dels Peixos*, Picanya, València, Bullent, il·lustracions de Dani Cruz.
 - (2017): *La Mare dels Peixos*, Picanya, València, Bullent, col. Primeres Rondalles d'Enric Valor, adaptació de Jordi Raül Verdú, il·lustracions de Priscila Arándiga.
- VILLAPLANA, Felipe (2019): *La Mare dels Peixos*, À Punt, *Catacric, Catacrac*.